

DEZINFORMÁCIE V DIGITÁLNO M VEKU: TROLIE FARMY A ICH VPLYV NA VEREJNÚ MIENKU A POLITIKU

Tomáš Mirga
Univerzita Komenského

Štruktúra prezentácie

1. Teoretické východiská
2. Psychologické aspekty
3. Dôsledky pre demokraciu, politický diskurz a spoločnosť
4. Príklady zo sveta
5. Protiopatrenia, riešenia a stratégie do budúcnosti

Teoretické východiská

- Trolie farmy – organizované skupiny ľudí alebo automatizované systémy (boty), využívajúce sociálne médiá a iné online platformy na manipuláciu verejnej mienky, šírenie dezinformácií a polarizáciu diskusií a celej spoločnosti.
- Cieľ: vplyvanie na verejnú diskusiu, politické názory alebo spoločenské hodnoty.

- Najbežnejšie zámery manipulačných centier:
 - *Ovplyvňovanie parlamentných volieb a podpora konkrétnych kandidátov alebo strán.*
 - *Šírenie štátnej alebo ideologickej propagandy, napríklad na podporu diktátorských režimov alebo extrémistických názorov.*
 - *Podkopávanie dôveryhodnosti jednotlivcov, organizácií alebo inštitúcií s cieľom oslabiť ich vplyv alebo autoritu.*
 - *Vyvolávanie konfliktov a chaosu v online komunitách alebo spoločnosti ako celku.*

■ Stratégie:

- *vytváranie falošných účtov na sociálnych médiách, ktoré sa vydávajú za skutočných používateľov,*
- *zdieľanie polarizujúceho obsahu, ktorý rozdúchava konflikty medzi skupinami, a šírenie falošných správ alebo dezinformácií, ktoré zavádzajú a zneisťujú verejný diskurz*
- *posilňovanie extrémnych názorov alebo polarizácie,*
- *podnecovanie konfliktov medzi skupinami alebo jednotlivcami*
- *vytváranie a šírenie konšpiračných teórií či ovplyvňovanie politických volieb alebo kampaňových stratégií*

Psychologické aspekty

- Tvorcovia a šíritelia dezinformácií môžu účelovo zneužiť existujúce psychologické skreslenia v spoločnosti, predovšetkým ide o vyvolanie alebo zintenzívnenie rôznych foriem tzv. intelektuálnej izolácie.
- **Efekt falošného konsenzu:** človek predpokladá, že rovnaké názory, hodnoty či presvedčenia, ako má on, zdieľajú aj ľudia v jeho okolí, teda dochádza k ilúzii spoločného konsenzu. Rovnako ide o skreslenú predstavu jednotlivca, že názory ľudí v ideovo homogénnej skupine, ktorej je členom, musia odrážať postoje celého národa, prípadne celého ľudstva.

- **Pseudokonsenzus:** vnútorný pocit, že by sa jednotliviec mal prikloniť k tomu stanovisku, ktoré zastáva väčšina, a jeho názor nič nezmení. Môžeme pritom predpokladať, že čím väčší klamlivý konsenzus pracovníci manipulačných centier v rámci určitej skupiny používateľov vyvolajú, tým viac sa zvyšuje pravdepodobnosť účinku tohto psychologického skreslenia.
- **Skupinová polarizácia:** členovia skupiny ľudí alebo používateľov vzájomným podporovaním a utvrdzovaním sa v konkrétnom stanovisku, názore či myšlienke spoločne dospejú k jednotnému záveru, ktorý je radikálnejší ako pôvodné postoje jednotlivcov. Tento typ sociálnej homogenity môže byť živnou pôdou pre vznik extrémizmu či dokonca fanatizmu.

Dôsledky pre demokraciu, politický diskurz a spoločnosť

- Narušenie demokratických procesov, predovšetkým ovplyvňovaním volieb.
- Polarizácia spoločnosti šírením a amplifikovaním extrémnych názorov a konfliktov, čo môže viesť k zvýšenej nespokojnosti, rastu extrémizmu, radikalizácii, či dokonca násiliu.
- Rozširovanie dezinformácií a konšpiračných teórií – vážne dôsledky pre verejné zdravie, bezpečnosť a spoločenskú stabilitu. Môže to viesť k podnecovaniu nenávisťi, násilia, alebo odmietaniu vedy a expertíz.
- Narušenie verejnej debaty
- Erózia dôvery v inštitúcie a politické procesy
- Narušenie medzinárodných vzťahov

- Podkopávanie dôvery v tradičné médiá a informačné zdroje, čo môže mať destabilizujúci efekt na spoločnosť
- Zvýšená úzkosť a stres medzi občanmi, čo môže viesť k sociálnym konfliktom a zhoršenej psychickej pohode
- Ohrozenie súkromia používateľov na internete – zneužitie dát o používateľoch, napríklad osobných údajov alebo ich správania online.

Príklady zo sveta

Rusko

- Najvýznamnejší príklad organizovaného šírenia dezinformácií je ruská IRA – Internet Research Agency. Táto organizácia využíva sociálne médiá na ovplyvňovanie politických procesov a posilňovanie svojho vplyvu na medzinárodnej úrovni.
- Dezinformačné kampane sú súčasťou širšej ruskej stratégie zameranej na destabilizáciu západných demokracií, podkopávanie dôvery vo verejné inštitúcie a oslabovanie jednoty medzi spojencami. Dezinformačné laboratóriá ako IRA môžu mať významný vplyv na medzinárodné politické udalosti a globálne rozhodovanie.

- Pracovníci IRA operujú pod falošnými identitami, pričom komunikujú s reálnymi užívateľmi sociálnych sietí a snažia sa získať si ich dôveru. Obsah, ktorý vytvárajú, je zámerne navrhnutý tak, aby vyvolal silné emocionálne reakcie, podporoval konflikt a protiamerické nálady medzi občanmi. Zapájajú sa do kontroverzných tém a politických diskusií s cieľom vyvolávať silné emócie a polarizovať názory.
- Príklady dezinformačných kampaní IRA: prezidentské voľby v USA v roku 2016, snaha o destabilizáciu politického prostredia v Európe (napr. v prípade referenda o Brexite), šírenie dezinformácií a konšpiračných teórií v súvislosti s pandémiou COVID-19, šírenie klamlivých informácií v súvislosti s rusko-ukrajinským konfliktom, manipulácie ohľadom hnutia Black Lives Matter a iné.

Ukrajina

- Zo šírenia dezinformácií a pokusov o ovplyvnenie verejnej mienky na Ukrajine bola obvinená ruská IRA
- Aktivity sa dlhodobo sústreďujú na destabilizáciu spoločnosti a na šírenie ruských politických a vojenských cieľov. Naratívy často zahŕňajú tvrdenia o „fašistickom režime“ na Ukrajine, o „ruskojazyčnej diskriminácii“ alebo o „nelegitímnosti ukrajinských vládnych síl.
- V súvislosti s aktuálnym vojenským konfliktom na Ukrajine je koordinované šírenie dezinformácií zamerané napríklad na:
 - *Popieranie existencie vojenského konfliktu a vojnových zločinov.*
 - *Šírenie falošných videí z bombových útokov, ktoré boli natočené v iných častiach sveta*

- *Falošné svedectvá o tom, že Ukrajinci sa zo zásahu Ruska tešia a ruských vojakov vítajú a berú ich ako osloboditeľov, pričom konflikt vnímajú ako mierovú operáciu.*
- *Falošné informácie o údajnom vývoji laboratórií na biologické zbrane Ukrajinou v spolupráci s USA.*
- *Falošné informácie o tom, že Rusko necieli na civilnú infraštruktúru na Ukrajine.*
- *Šírenie správ, že ukrajinskí vojaci používajú civilistov ako ľudské štíty.*
- *Falošné informácie o prezidentovi Ukrajiny Volodimirovi Zelenskom*
- *Obvinenia, že Ukrajinci používajú magické rituály a satanistické obrady, ktoré im majú pomôcť na obranu proti Rusom.*

USA

- Ruská IRA sa považuje za hlavného aktéra v šírení dezinformácií a manipulácie v súvislosti s voľbami v roku 2016. Operácie mali za cieľ podporiť kandidatúru Donalda Trumpa a poškodiť reputáciu jeho súperky Hillary Clintonovej.
- V roku 2020 sa organizované šírenie dezinformácií v USA zameriavalo na o narušenie integrity volebných procesov šírením falošných informácií o hlasovaní formou pošty. Ďalšie klamlivé informácie a teórie sprisahania sa tiež zameriavali na pandémiu COVID-19, protesty Black Lives Matter a ostatné dôležité sociálne a politické udalosti v roku 2020. Tieto dezinformačné kampane mali za cieľ zvýšiť sociálnu a politickú polarizáciu v Spojených štátoch.

Francúzsko

- Najznámejším príkladom sú prezidentské voľby v roku 2017. Organizované skupiny sa sústredili na šírenie dezinformácií, falošných správ a propagandistických naratívov v snahe ovplyvniť výsledok volieb. Za cieľ si zobrali predovšetkým dvoch kandidátov: Emmanuela Macrona a Marine Le Penovú.
- Najvýznamnejším príkladom bola takzvaná „Macron Leaks“ kampaň. Spočívala v uverejnení veľkého množstva údajne ukradnutých e-mailov z Macronovej kampane na internete. Tieto e-maily boli potom rýchlo šírené prostredníctvom sociálnych médií a používané na vytváranie falošných konšpiračných teórií a klamlivých správ o Macronovi. Ako príklady uveďme falošné informácie o Macronovom tajnom off-shore účte na Bahamách, tvrdenia, že Macron je v skutočnosti tajný homosexuál a že jeho manželstvo slúži ako kamufláž či klamstvá o finančnej podpore od Saudskej Arábie.

Veľká Británia

- Dezinformačné kampane tu boli najviac citeľné v súvislosti s sú referendum o členstve v EÚ z roku 2016, známom ako brexit či otravou bývalého ruského špióna Sergeja Skripala a jeho dcéry v roku 2018.
- Ruské dezinformačné centrá v súvislosti s brexitom vytvárali a šírili falošné správy a polarizujúce obsahy, aby vyvolali konflikty a rozdelenie medzi občanmi Veľkej Británie.
- Pokusy o manipuláciu prebiehali aj v kontexte volieb v roku 2019. Jedným z najznámejších prípadov bol tzv. „Labour Leaks“, únik veľkého množstva dokumentov z Britskej labouristickej strany poukazujúci na interné spory a problémy. Šíritelia dezinformácií sa následne snažili využiť tento únik na šírenie klamlivých informácií a falošných správ.

India

- Podľa správy z Oxford Internet Institute sa v Indii nachádza jedna z najväčších sietí dezinformačnej propagandy na svete. Tieto organizácie sú spojené s politickými stranami a ich cieľom je ovplyvňovať verejnú mienku prostredníctvom šírenia dezinformácií a propagandy.
- Politická strana Bharatiya Janata Party (BJP), ktorá vo voľbách v roku 2014 dosiahla výrazné víťazstvo, bola obvinená z vytvárania a šírenia falošných správ a propagandy na sociálnych médiách, vrátane falošných citátov, manipulovaných fotografií a videí. Tieto správy boli následne masovo šírené najmä cez platformu WhatsApp, ktorá je v Indii mimoriadne populárna. Aj opozičná strana Indian National Congress (INC) bola obvinená zo šírenia falošných správ a útokov na svojich politických oponentov, čo viedlo k zvýšenému napätiu a polarizácii v krajine.

Brazília

- Prezidentské voľby v roku 2018. Bývalý prezident Jair Bolsonaro a jeho podporovatelia mali využívať dezinformačné siete a sociálne médiá na šírenie falošných správ a na manipuláciu verejnej mienky. Bolsonarov tím sa zameriaval najmä na aplikáciu WhatsApp, ktorú v Brazílii používa viac ako polovica obyvateľov. Boli tu šírené správy o jeho oponentoch, ktoré boli často zavádzajúce alebo úplne nepravdivé. V jednom prípade bol vytvorený falošný účet na Twitteri, ktorý sa tváril ako oficiálny účet protikandidáta Fernanda Haddada, a ktorý šíril falošné správy o jeho politických postojoch a zámere legalizovať drogy. Táto kampaň mala za cieľ diskreditovať Haddada a ovplyvniť verejnú mienku v prospech Bolsonaro.

Slovensko

- Na Slovensku nebolo až doteraz jednoznačne preukázané cielené a organizované šírenie dezinformácií v rozsahu podobnom ruskej Internet Research Agency, dezinformačné kampane a online manipulácia sú dlhodobo prítomné aj u nás.
- Vyjadrenie Polície SR: *„Zvýšená aktivita bola registrovaná aj u konkrétnych osôb, ktoré sa tvorbou a šírením dezinformácií venujú dlhodobo. Ide o fyzické osoby, ktoré trávia niekoľko hodín denne na internete, zdieľajú množstvo manipulatívnych statusov a kopírujú prokremel'skú propagandu. Majitelia týchto profilov môžu byť financovaní priamo alebo nepriamo kremel'skými zdrojmi, prípadne sa svojej činnosti venujú len zo sympatie k Ruskej federácii bez akejkoľvek odmeny. Všetky uvedené aktivity predstavujú významné bezpečnostné riziko pre Slovenskú republiku.“*

- Jaroslav Nad' v relácii Na Telo: *„Dostali sme spravodajskú informáciu zo zahraničia, ktorá presne hovorí o osobe, čase a mieste, kedy štátny občan SR bol v Rusku prebrať finančné zdroje v prospech politickej strany Smer na manipuláciu volieb. Keď tu niekto chce manipulovať voľby, chce to Rusko a používa na to svojich trójskych koňov, vrátane politickej strany Smer.“*
- Zuzana Čaputová sa zas vyjadrila, že ruské naratívy u nás nachádzajú úrodnú pôdu, prispievajú k polarizácii a fragmentácii spoločnosti a ohrozujú našu podporu Ukrajiny.

- *Polícia SR: „Cieľom troľích fariem je vytvoriť informačný chaos a otočiť verejnú mienku v prospech Ruskej federácie. Zahlcujú sociálne siete svojimi naratívmi a dezinformáciami za účelom vytvorenia atmosféry, že ide o želanie celej verejnosti. Ide o jednu z manipulatívnych techník prokremel'skej propagandy. O tejto aktivite sme mali informácie už pred začatím konfliktu. vojna na Ukrajine ich činnosť iba masívne zaktivizovala.“*

Protiopatrenia, riešenia a stratégie do budúcnosti

- Zvyšovanie mediálnej gramotnosti a kritického myslenia u verejnosti, aby sa ľudia stali menej náchylnými na manipuláciu a aby boli schopní rozpoznať a odmietnuť dezinformácie a propagandu.
- Spolupráca medzi sociálnymi médiami, vládami, neziskovými organizáciami a občianskou spoločnosťou na identifikácii a odstraňovaní falošných účtov a obsahu a na odhaľovaní a zastavovaní dezinformačných kampaní a operácií sociálnych botov.
- Vývoj a implementácia technologických riešení na identifikáciu a odstraňovanie falošných účtov a propagandistického obsahu, vrátane využitia umelej inteligencie a strojového učenia na identifikáciu a blokovanie falošných účtov, analýzu obsahu sociálnych médií a detekciu dezinformačných kampaní.

- Podpora nezávislých a dôveryhodných médií, ktoré poskytujú presné, kvalitné a vyvážené informácie.
- Vytváranie protinaratívov a šírenie presných informácií s cieľom vyvrátiť falošné správy a konšpiračné teórie.
- Zvýšenie transparentnosti a zodpovednosti zo strany sociálnych médií a politických strán ohľadom používania dezinformačných kampaní a sociálnych botov.
- Zvyšovanie transparentnosti v algoritmoch a zásadách moderovania obsahu v prostredí sociálnych médií.
- Povinná identifikácia užívateľov sociálnych médií

- Zavedenie právnych sankcií: Vlády by mohli zvážiť zavedenie právnych sankcií proti centrám kybernetickej manipulácie a iným subjektom, ktoré sa podieľajú na šírení dezinformácií.
- Podpora medzinárodnej spolupráce a výmeny informácií.
- Vytvorenie špecializovaných výskumných centier a inštitúcií na štúdium a boj proti dezinformáciám.

ĎAKUJEM ZA
POZORNOST

